

7. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства : Указ Президента України від 21 вересня 2020 року № 398/2020. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення 20.02.2025).

8. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2021 р. № 145. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n16> (дата звернення 20.02.2025).

9. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (11.05.2011). Законодавство України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_001-11#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text) (дата звернення 20.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-16>

## **СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ**

**Євсюков Олександр Феліксівич**

*кандидат педагогічних наук, доцент,*

*провідний науковий співробітник, судовий експерт,*

*Національний науковий центр «Інститут судових експертиз*

*імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса»*

*м. Харків, Україна*

Велике правове значення експертизи потерпілих у межах кримінальних проваджень за фактами вчинення сексуальних злочинів визначається тим, що на її підставі можливе розмежування таких складів злочину, як «Зґвалтування» (ст. 152 КК України) [1], «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості» (ст. 155 КК України) [1], «Розбещення неповнолітніх» (ст. 156 КК України) [1] та ін. Обґрунтування окремих положень КК України дає можливість дійти висновку, що у випадках малолітства для визнання зґвалтування за ознакою використання безпорадного стану необхідно не тільки встановити вік потерпілої (недосягнення 14 років), але й визначити, чи розуміла вона фактичну сторону та соціальне значення статевих

взаємин між чоловіком та жінкою, встановити рівень її розвитку, обізнаність щодо сексуальних відносин та їхнього соціального значення тощо.

Необхідні компоненти збереження здатності потерпілих до розуміння характеру та значення вчинюваних із ними дій справедливо виокремлюють:

- специфічний життєвий досвід потерпілої, насамперед обізнаність щодо особливостей перебігу сексуальних стосунків;
- усвідомлення вже на ранніх стадіях розвитку криміногенної ситуації сексуальної спрямованості дій злочинця;
- адекватну морально-етичну оцінку подій, сформованість здатності до розуміння соціального значення вчинюваних із нею дій тощо.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що під час встановлення істини в межах розслідування даної категорії кримінальних правопорушень береться до уваги значний обсяг факторів механізму їх вчинення, показників індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта й об'єкта посягання тощо.

Завдання, що мають бути вирішеними під час проведення судової психологічної експертизи:

- встановлення здатності потерпілої особи до розуміння сексуального характеру дій, які з нею здійснювалися в ході протиправної події посягання на її статеву недоторканість (свободу);
- встановлення здатності потерпілої особи до розуміння соціального, морально-етичного та правового значення дій, що з нею здійснювалися в ході протиправної події посягання на її статеву недоторканість (свободу);
- встановлення здатності потерпілої особи до здійснення спротиву насильницьким діям сексуального характеру, які з нею вчинялися в ході протиправної події посягання на її статеву недоторканість (свободу).

Одне з основних питань, яке може бути вирішене: «Чи здатна потерпіла особа з урахуванням рівня її психічного розвитку, індивідуально-психологічних особливостей і психічного стану розуміти характер і значення дій сексуального спрямування, що з нею вчинялися та здійснювати їм спротив?».

Об'єктом вказаного виду дослідження є особистість потерпілої особи, сукупність джерел інформації (матеріали кримінального провадження, інші документи), які відображають індивідуально-психологічні особливості потерпілої особи, специфіку її емоційного стану і діяльності у протиправній ситуації посягання на її статеву свободу чи статеву недоторканість.

Суб'єктами експертної діяльності в кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві недоторканості є судові експерти, які мають вищу психологічну освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, отримали атестацію судового експерта за спеціальністю 14.1 «Психологічні дослідження».

У ході виконання судово-психологічної експертизи даного виду застосовуються система методів наукового пізнання, методи психологічної науки та спеціальні методи дослідження. Загальнонаукові методи: діалектичний, формально-логічні методи, спостереження, вимірювання, опис, експеримент. Окремі методи психології: спрямоване спостереження, спрямована бесіда, біографічний метод, аналіз продуктів діяльності, контент-аналіз текстової інформації, експериментально-психологічні методи, спеціальні методи дослідження у вигляді методик відповідно до їх реєстраційних кодів у Реєстрі методик проведення судових експертиз.

Відповідно до п. 1.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз [2], вибір методів дослідження належить до компетенції експерта.

Таким чином, за допомогою судово-психологічної експертизи здатності потерпілого у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві недоторканості можна отримати дані, які дають змогу зрозуміти і правильно оцінити особливості психічної активності та поведінкових проявів особи, що мають значення для висновків юридичного змісту.

Таким чином, у результаті своєчасного й обґрунтованого застосування спеціальних психологічних знань виникає можливість з'ясування багатьох фактів, необхідних для встановлення істини за окремими категоріями кримінальних проваджень (у тому числі щодо сексуально насильницької поведінки делінквентів), адже використання цих знань у юридичній діяльності має, насамперед, суттєве прикладне значення. Вирішення питань у межах проваджень окресленої категорії потребує не лише професійного й життєвого досвіду слідчого чи судді, але й кваліфікованого експертного висновку фахівця в галузі психології.

### Література:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 26.02.2025).

2. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженої наказом Міністерства юстиції

України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 (зі змінами та доповненнями)  
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення 27.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-17>

## **МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ**

**Іванців Михайло Романович**

*кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри кримінально-правових  
та адміністративно-правових дисциплін  
Міжнародний економіко-гуманітарний університет  
імені академіка Степана Дем'янука  
м. Рівне, Україна*

Ухвалений у грудні 2017 року Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» прикметний тим, що визначив основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Зокрема, ст. 5 цього Закону встановлює, що «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків» [1].

Зауважимо, що тема запобігання та протидії домашньому насильству в українському суспільстві і на рівні держави є актуальною щонайменше понад два десятки років, що засвідчується ухваленням двох законів присвячених відповідній проблематиці: Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року № 2789-III і, вже згаданий, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. Між тим усвідомлення проблеми громадськістю і наявність профільних законів самі по собі проблеми не вирішують. Як відзначають експерти, хоч усвідомлення наслідків домашнього насильства стало глибшим як серед громадян, так і в державі в цілому, проте радикального покращення у цій сфері не відбулося і фактично нині домінує відношення до цього явища як до приватної справи окремої сім'ї, попри те, що воно є серйозною соціальною проблемою [2].